

УДК 352.7(477)

РЕФОРМА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
МІСЦЕВОЇ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ

Демократія та місцеве самоврядування постали у ХХІ ст. перевіреними часом, визнаними й універсальними цінностями, які знаходять дедалі більше прихильників не лише у державах західної цивілізації, а й у пострадянських країнах Європи, державах Латинської Америки, Азії, Африки і Близького Сходу. До того ж, демократія та місцеве самоврядування мають спільні історичні витоки і практики, відповідно, спільне майбутнє.

Як відомо, теорія демократії уперше була комплексно обґрунтована Аристотелем у IV ст. до н.е. в його відомій «Політії», написаній між 335 і 323 рр. до н.е. на прикладі практик «Афінської демократії». Тобто саме позитивний досвід широкого залучення громадян до управління містом-полісом Афін став емпіричним підґрунтям для теорії демократії Аристотеля та інших мислителів Античності. Хоча «Республіка» Платона з її аргументами «на користь правління філософів – королів і королев» [2, с. 116], на думку Д. Белла, настільки радикальна, що залишається мало придатною в умовах вибору оптимальної форми державно-політичного управління для сучасних держав.

Досліджуючи суспільство та публічну владу в тогочасному грецькому полісі («*koinonia politike*»), Аристотель обґрунтовував основи застосування принципу демократії для вільних громадян – «залучення до державного (публічного) життя» [2, с. 37]. Цей принцип античної демократії був тісно пов'язаний із принципом свободи, що, у свою чергу, ґрунтувався на практиці громадян Афінського полісу по черзі бути підвладними та правити, вимагати звіту та звітувати перед полісом за реалізацію наданої влади. На наш погляд, саме «афінська політія», яка дійшла до нас у політико-правовій спадщині Аристотеля, стала прототипом моделі демократії участі або ж партисипаторної демократії на місцевому рівні.

Разом із тим, згадуючи про витоки демократії та місцевого самоврядування за часів Античності, не можна оминати увагою й інший досвід розбудови публічної влади – централізовану модель управління муніципіями у Давньому Римі. Так, самостійні громади, зокрема й поліси, потрапивши під владу Риму, позбувалися будь-яких елементів самоврядності, отримували нові податки і повинності на користь метрополії й трансформувалися в *municipia*. Внутрішня автономія *municipia* суттєво обмежувалася владою префекта, який завжди був ставленником Риму. Водночас, за свідченням Ж.-Ж. Руссо, саме у цей час, у 45 р. до н. е., був прийнятий перший у світі муніципальний закон – закон Юлія Цезаря про

муніципії (*Lex Julia municipalis*), який унормував питання управління та самоврядування в муніципіях [11, с. 267].

Централізована модель публічної влади й управління на місцях за часів процвітання Риму не стала зручною і сприятливою для процвітання демократії, навіть для демократії участі. Абсолютною цінністю визнавалася свобода, а центральною фігурою в Римі був вільний громадянин. Тогочасні ідеологія та управлінські практики Давнього Риму сприяли усталенню моделі т.зв. «протекційного республіканізму» за Д. Хелдом [16, с. 72]. З цього приводу Ф. Петтіт у своїй роботі «Республіканізм. Теорія свободи і державного правління» (1997) вдало пише: «Стара республіканська традиція <...> – це традиція, яку ми асоціюємо з Цицероном і Римською республікою, з Макіявеллі – «божественним Макіявеллі» <...> Республіканці були віддані ідеалу свободи як не-домінування – свободи, як захисту від свавілля – і сприяли формуванню навичок політичної дії і мислення, які живі й нині» [9, с. 38].

Пізніше античні ідеали і принцип «*koinonia politike*», описані Аристотелем, почали використовуватися як ідеологічне підґрунтя побудови моделі розвитку християнських общин, що об'єднували вільних громадян в містах і містечках середньовічної Західної Європи. За М. Падуанським, такі громадяни ставали індивідами, які беруть участь у «громадянському співтоваристві» [16, с. 75]. У подальшому розвиток демократії участі на локальному рівні досягнув свого піку в доконституційних общинах швейцарських кантонах, а також вільних общинах Європи, які прийняли Магдебурзьке право. Окрім виборів і референдумів, такі общини практикували народні зібрання, народні ініціативи, народне вето, громадські обговорення тощо.

У період становлення конституціоналізму в Західній Європі та Америці інститути демократії отримали своє повноцінне закріплення, насамперед, у місцевих конституціях. Наприклад, ст. 19 Конституції Масачусетсу 1780 р. закріпила право народу проводити зібрання для обговорення спільного добробуту з дотриманням громадського порядку, давати накази представникам і подавати петиції, клопотання тощо. Багатоманітність форм партисипаторної демократії була передбачена і в перших конституціях швейцарських кантонів Тічіно (1830 р.), Женева (1845 р.), Фрібург (1857 р.) та ін.

Ідеї народовладдя та участь громадян у вирішенні публічних справ стали відроджуватися та набувати нових сенсів і інтерпретацій у роботах мили-

телів епохи Реформації та Відродження – Т. Гоббса, Дж. Локка, Ж.Ж. Руссо, Ш.-Л. Монтеск'є тощо. Так, К. Гельвецій у 1769 р. писав: «Якщо найвища влада в державі рівно розподілена поміж усіма станами громадян, тоді деспотом є нація. Чого вона хоче? Добра більшості. Яким чином здобувають її ласку? Послугами, що роблять їй. Тоді будь-який вчинок, що відповідає інтересу більшості, є справедливим і добродесним» [3, с. 156–157]. За короткий час ця аксіоматична цінність демократичного врядування була визнана та конституювана у державах західної цивілізації.

Внаслідок буржуазно-демократичних революцій у Західній Європі та війн за незалежність у державах Північної та Латинської Америки у XVIII – XIX ст., ідеї партисипаторної демократії отримали своє закріплення в деклараціях (білях) прав та свобод людини і перших конституціях. Так, Декларація прав людини і громадянина, прийнята Національною Асамблеєю Франції 26 серпня 1789 р., у ст. VI закріпила: «Закон є вираженням загальної волі. Усі громадяни мають право брати участь особисто або через своїх представників у його створенні. <...> Усім громадянам через їхню рівність перед законом відкритий рівною мірою доступ до всіх публічних посад, місць і служб відповідно до їх здібностей та без будь-яких інших відмінностей, за винятком зумовлених їхніми чеснотами і здібностями» [7, с. 69]. Нині ця Декларація зберігає не лише актуальність, а й чинність, та є складовою частиною Конституції Франції.

У кін. XX – на поч. XXI ст., під впливом процесів демократизації та глобалізації різноманітні доктрини і практики демократії поширились фактично в усіх регіонах світу. Так, Ф. Фукуяма у своїй роботі «Кінець історії та остання людина» вважав, що після смерті комунізму саме лібералізм залишиться єдиною істиною філософією сучасності, що утверджує демократію, та писав: «Немає демократії без демократів, тобто без особливої Демократичної людини, що прагне демократії, формує її і сама також формується нею» [15, с. 204–205].

До вищезазначених великих сподівань про всевітню перемогу лібералізму та демократії можна ставитись критично, але футурологічні прогнози Ф. Фукуяма невдовзі підтвердили і поширення демократичних практик. За даними американського проекту *Polity IV*, кількість т. зв. «повних демократій» у світі зросла з 44 у 1985 р. до 93 в 2005 р. [4, с. 32]. Тобто вперше за світову історію кількість демократій збільшилась удвічі. Одним із поширених і перспективних типів народовладдя в новітній час, поряд із традиційною ліберально-електоральною демократією, стає партисипаторна демократія.

Так, українські правознавці вважають, що у 60–80-х рр. XX ст., разом із відродженням цінностей громадянського суспільства та кризою парламентаризму почався пошук нових типів і форм демократії. Це сприяло утвердженню ліберальної за своєю сутністю теорії партисипаторної демократії, обґрунтованої в роботах П. Бахраха, К. Макферсо-

на, Дж. Менсбріджа, К. Оффе, У. Прюс, О. Хьоффе, Дж. Ціммермана. Демократія ототожнюється не лише з виборами і референдумами, а й із широкою участю громадянського суспільства та його інститутів в усіх сферах суспільного та державного життя.

Загалом можна погодитись із В. Федоренком, що «партисипаторна (від англ. *participate* – «брати участь») демократія», або демократія участі – це форма політичного режиму, що передбачає організацію всього суспільного та державного життя із залученням до розроблення і прийняття владних і управлінських рішень громадськості» [14, с. 279–280]. Але варто деталізувати, що сучасна партисипаторна демократія це, у першу чергу, т. зв. «неелекторальна демократія». Тобто всі види легітимної участі громадян в управлінні державними справами і вирішенні питань місцевого значення, за винятком виборів і референдумів. Адже для останніх обов'язковими є: а) участь виключно громадян-виборців і б) прийняття рішень шляхом голосування, які є остаточними і не підлягають санкціонуванню чи затвердженню.

Відомі події кінця XX ст. в Україні, коли на зміну т. зв. «соціалістичній демократії», яка ґрунтувалася на «дедалі більш широкій участі громадян в управлінні справами держави і суспільства, удосконаленні державного апарату, підвищенні активності громадських організацій, посиленні народного контролю, укріпленні правової основи державного та суспільного життя, розширенні гласності, постійному врахуванні громадської думки» [12, с. 113–114]), після розпаду колишнього СРСР в 1991 р., на загальнодержавному та локальному рівні були запроваджені традиційні в цивілізованому світі конституційні форми народовладдя.

Так, із 1991 по 2017 рр. в Україні утвердилась проєвропейська модель плюралістичної демократії, представлена комбінованою системою форм народовладдя в складі безпосередньої, представницької та партисипаторної демократії. Сучасна українська модель демократії також була посилена протестними формами соціальної активності. Так, за понад 25 років незалежності Україна пережила три революції, найбільш відомими з яких стали Революція на граніті 1990 р., Помаранчева революція 2004 р. та Революція Гідності 2014 р. [14, с. 283].

Разом із тим Україні, як і більшості інших пострадянських республік, тривалий час не вдавалось подолати «симбіоз» прозахідних і соціалістичних моделей демократії. Поряд із проведенням першого і досі єдиного вдалого всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 р. і низки демократичних виборів парламенту, глави держави і представницьких органів місцевого самоврядування, з 1991 р. по 1996 р. в Україні була поширена практика обговорень проєктів рішень органів влади у трудових колективах, опитування громадянської думки, консультації з громадськістю тощо. Перемогу прозахідної демократії остаточно втілила Конституція України 1996 р., хоча в законах України тривалий час зберігалися згадані «опитування громадянської думки», «відкликання

депутата місцевої ради» й інші рудименти т.зв. «соціалістичної демократії».

Основний Закон у ст. ст. 5, 38, 69 тощо закріпив доволі широку модель демократичної участі громадян в управлінні державними справами, яка реалізується через: вибори і референдуми; діяльність представницьких органів державної влади та органів місцевого самоврядування; реалізацію права громадян на рівний доступ до публічної служби [8]; партиципаторні форми демократії (громадські консультації та обговорення, діяльність громадських рад при органах публічної влади, звернення громадян, електронні петиції тощо). Водночас донедавна в Україні зберігалася тенденція недооцінювання потенціалу партиципаторної демократії на місцевому рівні та другорядного ставлення до локальних форм демократії загалом.

Якщо місцеві вибори в Україні уже понад 25 років проводяться без особливих нарікань щодо рівня їх демократичності та прозорості, місцеві референдуми після втрати чинності Законом України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» від 3 липня 1991 р. в 2012 р. (новий Закон України «Про всеукраїнський референдум» 2012 р. скасував дію попереднього закону, а новий закон про місцеві референдуми досі не прийнято в Україні) взагалі перестали ініціюватися та проводитись. Хоча й до 2012 р. інтенсивність їх проведення була досить низькою – біля 200 місцевих референдумів за всі 25 років незалежності України.

На місцевому ж рівні, окрім місцевих виборів і референдумів, відповідно до Конституції, Закону України «Про місцеве самоврядування» 1997 р. та інших законів, також передбачено: а) загальні збори громадян за місцем проживання – форма безпосередньої участі жителів у вирішенні питань місцевого значення; б) місцеві ініціативи – внесення на розгляд місцевих рад питань, важливих для жителів територіальних громад; в) громадські слухання щодо діяльності органів місцевого самоврядування чи обговорення питань місцевого значення; г) діяльність органів самоорганізації населення – будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення, наділені частиною компетенції органів місцевого самоврядування щодо фінансів, майна тощо; г) відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою, на підставах, визначених у Законі України «Про статус депутатів місцевих рад» (ст. 37) тощо.

Така обмеженість форм локальної демократії в Україні та можливостей їх застосування пояснюється тим, що в 1991–2014 рр. місцеве самоврядування залишалось, швидше, продовженням державного управління, ніж цариною публічної влади самодостатніх територіальних громад. Спроби провести масштабну реформу місцевого самоврядування за результатами Помаранчевої революції 2004 р. виявилися незавершеними.

Реформа місцевого самоврядування в Україні набула актуальності після перемоги Революції Гідності 2014 р. і, по суті, стала однією з її передумов.

Адже одним із гасел Революції Гідності стала децентралізація публічної влади як умова ефективного розвитку територіальних громад. Після ухвалення Кабінетом Міністрів України 1 квітня 2014 р. Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні розпочалося її законодавче і управлінське втілення.

За короткий термін Конституційна комісія, створена у 2015 р. за ініціативи Президента України з метою розроблення і супроводження конституційних реформ, підготувала проект Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації)» (реєстр. № 2217а), що відповідає Європейській хартії місцевого самоврядування та іншим міжнародним зобов'язанням України. А вже 31 серпня 2015 р. цей законопроект був прийнятий Верховною Радою України у першому читанні. На жаль, через політизацію цього законопроекту в частині унормування особливої моделі місцевого самоврядування для окремих районів Донецької та Луганської областей він досі не став частиною Конституції України.

Натомість реформування місцевого самоврядування на засадах децентралізації було започатковане Урядом України, за підтримки парламенту й глави держави, у спосіб «знизу». Зокрема, 5 лютого 2015 р. Верховна Рада України, реагуючи на потребу у трансформації застарілої системи місцевого самоврядування, прийняла важливі закони «Про засади державної регіональної політики» і «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Із метою їх реалізації Уряд України започаткував процес добровільного об'єднання територіальних громад і їх фінансової децентралізації.

За порівняно короткий час (2016–2017 рр.) в Україні було сформовано 169 об'єднаних територіальних громад, в яких відбулися перші вибори місцевих голів і депутатів. Так, 30 квітня 2017 р. вдало пройшли перші вибори в 47 об'єднаних територіальних громад. На розгляді Центральної виборчої комісії нині також знаходяться звернення від обласних державних адміністрацій про проведення перших виборів у 92 об'єднаних територіальних громадах, до складу яких увійшли 466 колишніх місцевих рад [13].

Ситуація зі створенням об'єднаних територіальних громад в Україні є гарним прикладом «реформ знизу», коли об'єктивні потреби у реформуванні місцевого самоврядування, підтримані прогресивними урядовцями і парламентаріями, взяли гору над політичними амбіціями окремих політиків. Утім, помітним є й брак легітимації цих реформ з огляду на: а) зволікання із закріпленням більш глибоких напрямів реформи місцевого самоврядування в Конституції України, оскільки об'єднання територіальних громад є, швидше, засобом, ніж метою такої реформи; б) неможливістю використати потенціал місцевих референдумів, без чого об'єднання територіальних громад складно однозначно назвати «добровільним». Адже сучасна демократія – це не лише повновладдя більшості, а й можливості почути і захистити законні інтереси меншості.

Серед непередбачуваних, але від того не менш важливих, наслідків реформи місцевого самоврядування на засадах децентралізації в Україні варто виокремити посилення розвитку локальної демократії, наприклад, шляхом імплементації моделей демократії участі, поширених у державах з усталеною демократією та рекомендованих «Кодексом кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішень», ухваленим 1 жовтня 2009 р. Конференцією міжнародних неурядових організацій Ради Європи [6]. Зокрема, це моделі «електронної участі».

Так, у Висновку спеціального радника Уряду з питань децентралізації «Інструменти партисипативної демократії: європейські стандарти та практики» (SAGUD-LPO (2017)1, м. Київ, 6 квітня 2017 р.) виділено тенденцію щодо розширення форм і видів демократії в Україні [5], зокрема шляхом запровадження на місцевому рівні таких форм демократії участі, як електронні звернення та партисипаторне бюджетування.

Електронні петиції стали для України стали важливим інструментарієм залучення потенціалу «е-демократії» з метою розв'язання проблем на загальнодержавному та місцевому рівні. Для багатьох держав Європи та Америки цей різновид партисипаторної демократії є традиційним і ефективним інструментарієм посилення соціальної активності громадян і інститутів громадянського суспільства. Так, Данія уже понад 15 років використовує потенціал електронної демократії: громадяни реєструються на веб-сайтах органів місцевого самоврядування та отримують інформацію про проекти важливих рішень і висловлюють своє ставлення до них. В Угорщині з 2004 р. діє ресурс *E-Games*, який дає змогу контролювати й оцінювати діяльність публічної влади на загальнодержавному та місцевому рівні. В Естонії діє веб-ресурс *«e-Участі»*, який став платформою для дискусій громадян щодо вирішення різних проблем місцевого самоврядування [5].

В Україні інститут електронних петицій отримав своє унормування в ст. 23-1 Закону України «Про звернення громадян», яка закріпила право громадян звертатися до органу місцевого самоврядування з такими петиціями через офіційний веб-сайт органу, якому вона адресована, або веб-сайт громадського об'єднання, яке здійснює збір підписів на підтримку електронної петиції. Електронна петиція оприлюднюється на цих веб-сайтах упродовж двох днів, після чого розпочинається збір підписів у кількості та строках, визначених статутом конкретної територіальної громади. Після зібрання відповідної кількості підписів електронна петиція обов'язково розглядається уповноваженим органом, а результати такого розгляду офіційно оприлюднюються [10].

На сьогодні електронні петиції отримали поширення в більшості територіальних громад України і ними важко когось здивувати. Це закономірно з огляду на безпрецедентне зростання соціальної активності українців після Революції Гідності, а також враховуючи високий рівень розвитку електронних технологій в Україні та їх популярність. Але чима-

ло міст і містечок пішли далі й створили «електронні паспорти» і «*on-line* карти» своїх міст, які дають змогу зробити їх привабливими для туристів, інвесторів і бізнесу та оперативно реагувати на резонансні події – від започаткування незаконної забудови до невивезення сміття. Це, зокрема, Кам'янець-Подільський, Ужгород, Житомир, Київ, Кропивницький, Кривий Ріг, Львів, Дрогобич, Миколаїв, Хмельницький, Вінниця, Дубно, Луцьк тощо.

Ще однією вдалою для розвитку локальної демократії участі в Україні моделлю стали партисипаторні (громадські) бюджети, або «бюджети участі». Ця модель партисипаторної демократії виникла наприкінці минулого століття в бразильському місті Порто-Алегро, а невдовзі поширилась світом. Зокрема, у XXI ст. громадський бюджет з'явився в Бельгії, Великій Британії, Данії, Іспанії, Італії, Нідерландах, Німеччині, Франції, Швейцарії. У Польщі громадянський бюджет з 2011 р. діє майже у всіх великих містах – Варшаві, Кракові, Вроцлаві, Познані, Кельце, Сопоті, Любліні, Зеленій Гурі [17].

Зміст громадського бюджету полягає у презентації громадських ініціатив (проектів), які стануть обов'язковими для фінансування з місцевого бюджету після їх підтримки встановленою кількістю місцевих жителів. Таким чином жителі міст і містечок можуть не лише наповнювати місцеві бюджети, а й спрямовувати їх використання в інтересах частини громади. І хоча Україна ще не має законодавства про партисипаторні бюджети, починаючи з 2015 р., такі бюджети отримали унормування в статутах територіальних громад і діють у понад 80 містах України (Львів, Запоріжжя, Івано-Франківськ, Вінниця, Чернівці, Чернігів, Черкаси, Полтава, Луцьк, Суми тощо).

Підбиваючи підсумки дослідження, зазначимо, що нині розвиток і реформування місцевого самоврядування в Україні та за кордоном є вдалими лише за умови залучення до цього інструментарію різноманітних типів і моделей локальної демократії. Адже демократія виникла і отримала найбільш ефективний розвиток на місцевому рівні.

Криза електоральної демократії, яка виявляється в Україні у: а) штучному запровадженні пропорційної складової частини в систему проведення місцевих виборів, за відсутності реальних і активних партійних структур на всіх рівнях, за виключенням великих міст (Київ, Харків, Львів, Одеса і Дніпропетровськ) і б) безпідставних зволіканнях парламентаріїв із розробленням та прийняттям в 2012–2017 рр. спеціального Закону про місцеві референдуми, спонукає до вивільнення потенціалу партисипаторної локальної демократії. При цьому досвід реформи місцевого самоврядування в Україні в 2015–2017 рр. переконливо доводить, що для територіальних громад актуальними є ті форми партисипаторної демократії, які відповідають інтересам найбільш соціально активних жителів і є доступними, економічними і високотехнологічними у використанні. Помітною є й затребуваність громадського контролю та зворотного зв'язку жителя і громади з місцевою владою, а також потреба в демократичних механізмах реаліза-

ції місцевих антикорупційних ініціатив, які нині ще не оформились у конкретну модель місцевої демократії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аристотель. Политика / Аристотель ; пер. с греч., предисл. и послесл. С. Жебелева ; примеч. и коммент. А. Доватура. – М. : Академический проект, 2015. – 318 с.
2. Бел Д. Китайська модель. Політична меритократія та межі демократії / Д. Бел ; пер. з англ. О. Дем'янчук. – К. : Наш формат, 2017. – 312 с.
3. Гельвецій К. Про людину, її розумові здібності та її виховання / К. Гельвецій ; пер. з франц. В. Підмогильного. – К. : Основи, 1994. – 416 с.
4. Демократизация : [учебн. пособ.] / сост. и науч. ред. : К. Харпфер, П. Бернхаген, Р. Инглхарт, К. Вельцель ; пер. с англ. под науч. ред. М. Миронюка ; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». – М. : Изд. дом Высшей школы экономики, 2015. – 708 с.
5. Інструменти партисипативної демократії: європейські стандарти та практики» (SAGUD-LPO (2017)1, м. Київ, 6 квітня 2017 р.). [Електронний документ]. – Режим доступу : <http://decentralization.gov.ua/pics/attachments/Viisnovok.pdf>.
6. Кодекс кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішень (CONF/PLE(2009) CODE1) [Електронний документ]. – Режим доступу : <http://www.coe.int/en/web/ingo>.
7. Конституції зарубіжних країн : [навч. посіб.] / Авт.-упоряд.: В. Сergyгін, Ю. Коломоєць, О. Марцеляк та ін. / За заг. ред. В. Сergyгіна. – Х. : Вид-во «ФІНН», 2009. – 664 с.

8. Конституція України : прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

9. Петит Ф. Республіканізм. Теорія свободи и государственного правления / Ф. Петтит ; пер. с англ. А. Яковлева; предисл. А. Павлова. – М. : Изд-во Института Гайдара, 2016. – 488 с.

10. Про звернення громадян : Закон України від 2 жовтня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 47. – Ст. 256.

11. Руссо Ж.-Ж. Трактаты / Ж.-Ж. Руссо; изд. подгот. В. Алексеев-Попов, Ю. Лотман, В. Полторацкий, Л. Хаютин. – М. : Изд-во «Наука», 1969.

12. Советское государственное право : Учебник / Под ред. С. Кравчука. – М. : Юрид. лит., 1980. – 632 с.

13. Стало відомо, скільки громад чекають на призначення виборів [Електронний документ]. – Режим доступу : http://socportal.info/2017/06/03/stalo_vidomo_skilki_gromad_chekajut_na_priznachennja_viboriv.html.

14. Федоренко В. Конституційне право України : підручник ; До 20-ої річниці Конституції України та 25-ої річниці незалежності України / В. Федоренко. – К. : Вид-во «Ліра», 2016. – 616 с.

15. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек / Ф. Фукуяма ; пер. с англ. М. Левина. – М. : Изд-во «АСТ», 2015. – 576 с.

16. Хелд Д. Модели демократии. 3-е изд. / Д. Хелд ; перевод с англ. М. Рудакова. – М. : Изд. дом «Дело» РАНХиГС, 2014. – 544 с.

17. Kłębowski W. Budżet partycypacyjne. Krótka historia i instrukcja obsługi / W. Kłębowski. – Warszawa, 2013. – 237 s.

Кудрявцева О.М. РЕФОРМА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІСЦЕВОЇ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ

Публікація присвячена актуальним проблемам теорії та практики розвитку локальної демократії в контексті реформування місцевого самоврядування в Україні на засадах децентралізації. Аналізуються витоки теорії та практики демократії в епоху Античності, Реформації та Відродження, під час буржуазно-демократичних революцій і війн за незалежність та в новий і новітній час у XX – XXI ст. і їх зв'язок із генезисом місцевого самоврядування. Досліджується трансформація постсоціалістичних моделей і форм місцевої демократії в прозахідні. Звернуто увагу на те, що дві світові війни у XX ст. загальмували розвиток демократії та місцевого самоврядування, але стали передумовою унормування цінності демократії та права людини на участь в управлінні публічними справами у Загальній декларації прав людини 1948 р. та інших угодах і документах, які сформували відповідний стандарт локальної демократії.

Обґрунтовується положення про необхідність використання потенціалу партисипаторної демократії на місцевому рівні, за умови кризи локальної електоральної демократії в Україні. Визначаються та аналізуються традиційні та нові форми партисипаторної локальної демократії.

Зроблено висновок про перспективність для України, в контексті реформи місцевого самоврядування 2015–2017 рр., таких моделей демократії, як електронні петиції та партисипаторні бюджети, а також наведено приклади їх успішної реалізації в Україні.

Ключові слова: демократія, партисипаторна демократія, е-демократія, локальна демократія, місцеве самоврядування, реформа місцевого самоврядування, моделі місцевої демократії, місцевий референдум, партисипаторний бюджет.

Кудрявцева О.М. РЕФОРМА МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ МЕСТНОЙ ДЕМОКРАТИИ В УКРАИНЕ

Публикация посвящена актуальным проблемам теории и практики развития локальной демократии в контексте реформирования местного самоуправления в Украине на принципах децентрализации. Анализируются источники теории и практики демократии в эпоху Античности, Реформации и Возрождения, во время буржуазно-демократических революций и войн за независимость, в новое время в XX – XXI ст. и их связь с генезисом местного самоуправления. Исследуется трансформация постсоциалистических моделей и форм местной демократии в прозападные. Обосновывается тезис о необходимости использования партисипаторной демократии на местном уровне в условиях кризиса локальной электоральной демократии в Украине. Определяются и анализируются традиционные и новые формы партисипаторной локальной демократии. Делается вывод о перспективности для Украины, в контексте реформы местного самоуправления 2015–2017 гг., такой модели демократии, как электронные петиции и партисипаторные бюджеты, а также приводятся примеры их удачной реализации в Украине.

Ключевые слова: демократия, партисипаторная демократия, e-демократия, локальная демократия, местное самоуправление, реформа местного самоуправления, модели местной демократии, местный референдум, партисипаторный бюджет.

Kudryavtseva O.M. REFORM OF LOCAL SELF-GOVERNMENT AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF LOCAL DEMOCRACY IN UKRAINE

The publication is devoted to topical problems of theory and practice of local democracy development in the context of local self-government reform in Ukraine on the basis of decentralization.

The origins of the theory and practice of democracy in Antiquity, in the era of the Reformation and Renaissance, during bourgeois-democratic revolutions and wars for independence and in new and modern times in the XX – XXI centuries and their relation to the genesis of local government are analyzed. The transformation of post-socialist models and forms of local democracy into pro-Western ones is studied. Attention is drawn to the fact that two world wars in the twentieth century hampered the development of democracy and local self-government, but became a prerequisite for the normalization of the value of democracy and the human right to participate in the management of public affairs in the 1948 Universal Declaration of Human Rights and other agreements and documents that formed the corresponding standard of local democracy.

The author substantiates the need to use the potential of participatory democracy at the local level, in the context of the crisis of local electoral democracy in Ukraine. the traditional and new forms of participatory local democracy are identify and analyzed.

The conclusion is made about the prospects for Ukraine in the context of local self-government reform 2015–2017, such models of democracy as electronic petitions and partisipator budgets, as well as examples of their successful implementation in Ukraine.

Key words: democracy, participatory democracy, e-democracy, local democracy, local self-government, local self-government reform, local democracy model, local referendum, participative budget.